

РАДЯНСЬКІ РЕПУБЛИКИ В 1923 РОЦІ.

(Огляд написаний спеціально для "Укр. Роб. Вістей".)

ЦАРСЬКІ КІМНАТИ.

Ми гуртом направилися в царські кімнати. А гурт нас зібрався порядний, бо крім мене і Китаєць, було кілька українських робітників з Америки, що їхали в Винниці до Комуни ім. Джана Ріда і гурт американських робітників, що їхали в американську колонію Кузбас на Сибіру та гурток російських робітників і студентів.

Перед входом в царські кімнати всім нам дали обуть поверх червонік полотняні постола, щоби не попороти цияхами підлоги. А коли ми "прибралися", старенький провідник сказав: "Готово". Сам той провідник служив колись всім царям починаючи від Олександра II, знає цілу історію всіх царів і їх особисте життя. Це є сухий сербозіний старик, з хитрим маленькими очима. Говорить помаленьку, розважно, без гурмору, але й жаль за своїми бумажними хлібодавцями в нім не замінити. Ми йдемо в кімнату Олександра II, на другім поверсі. Розкішні але не великі кімнати. Старик нам пояснює:

— Це кабінет, в яким цар приймав своїх міністрів; а це кабінет, в яким він вислухував Сперанського про нові державні реформи. А ось коло цього стола він підписав маніфест про скасування панщини. Коло цього стола підписував свої маніфести і Олександр Керенський.

Серед присутніх сміх, але старий він моргне.

— Це постіль, на котрій спали царі. А це туалетний кабінет царниці. А ось кімната і постіль, на котрій умер Олександр II.

— Як він міг тут умерти, коли його бомба розірвала на улиці? — питає хтось з гурту.

— Його ще живого привезено і умер він на цій постелі. Він спав на ній через два роки після смерті своєї жни. А ось цей годинник в хвильну смерті свого батька останив наслідник Олександр.

Кімнати багаті, в золоті і сріблі. Дорогі картини, розвішані по стінах і царські портрети. Все не тронуто.

Обійшовши кімнати Олександра II, йдемо на верх в кімнати Миколи II і останнього. Проходимо мимо сходів, що ведуть наверх.

— А це сходів в кімнати Олександра третього і четвертого — каже провідник.

Дехто з присутніх із здивуванням питає:

— А то скільки було тих Олександрів?

— Як то скільки? — перебиває провідник і тут-же відповідає: — чотири.

— Як їх? — питає, наче глузуючи над стариком, той-же голос.

Старик без усмішки серйозно перечислює:

— Олександр Павлович Романов — один, Олександр Миколайович Романов — два, Олександр Александрович Романов — три і Олександр Феодорович Керенський — чотири.

Всі вибухнули голосним сміхом, а декотрі здивовано запитали:

— Неваж-ж Керенський жив в цих кімнатах?

— Так, жив в кімнатах Олександра III. Ох, натерпідся ми від него. Ходили на пальцях, ступити не потрафали — каже провідник.

Ми вже тимчасом в кімнатах Миколи II. Перше йдуть кімнати офіційні, прийомні.

— Це крісло графа Вітте. На ній він завжди ждав, коли його покличуть до царя. А це ось місце Століпніна.

Ми тихенько, в полотняних постолах, переходимо по блискучій підлозі в салідоую кімнату.

— В цій кімнаті Микола II приймав міністрів і тут приймав міністрів і Керенський.

— І носила його лиха година по всіх закамарках — каже хтось з гурту.

Переходимо в особисті кімнати царської сім'ї. Всюди повсюди по російськи. На стінах повсю портретів царів, царич, дітей, генералів... Ціла галерея портретів. На підлозі, на столах і століках всякі забавки, різні вироби, годинники, шаблі, револьвери, дерев'яні салідатки. Так як в музею. А старий пояснює:

— Це кімната самого Миколи, а це його різні дарунки, що він назбирав, мандруючи по світі, як був ще наслідником. Це ось дарунок японського імператора...

— А шабляки той нема тут, що нею японський вартовий розрубав йому голову? — питає якийсь студент. Але старий не відповідає, а пояснює далі:

— В цій кімнаті він завжди відпочивав. Просто бавився цими забавками. Цілі години просиджував з ними.

Далі кімнати жни, дітей. Відтак столі — малі і великі; — гостинні, а ще далі великі бенкетні салі. Все в порядку, все на своєму місці. Нічого не тронуто, ні зробовано. Тільки в одних рамках портрет якогось генерала розрубаний шаблею на двоє, а другі рамиця зовсім пусті.

З великої, срібною танцювальною салі вид на Неву. А прямо за Невею Петропавлівська твердиня-форма, в якій довгими роками томидися, умирал революціонери, в яких розстрілювали, замучували на смерть борців за народ. По цей бік Неві були бенкетні, блеск, інтриги, тут найдороз-

ші вина лялися, а там, на тамтій стороні, в темних казяматах лягли слізи мучеників. Тут дрібна, нікчемна, честолюбива зграя по собачому лашшлася довкола царського трона, підставляючи один другому ногу, а там високи, чесні душі, великі в своїй непохитності, повні віри і надії в кращу будучину віддавали своє життя за волю працюючих, гнили в темних сирих застінках за те, що хотіли засвітити сонце правди для покравдженних.

І це було так недавно. Лише шість років тому назад. А декотрі ті

"Надменные потомки..."

Свободы, Генія и правды палачи?"

Де? Нема. Згнули, не змивши своєю чорною кровю кро-

ві тих великих мучеників, що гинули за правду в Петропавлівці від руки ката.

Широкими сходами ми збігаємо вниз. Сама середина палати. Внизу стоять сані, брички, фаетони. Цілий обоз. Тут вся господарка. Все амщастється в стінах тої палати.

Ліворуч на верху — показує провідник — кімнати царниці Катерини і інших царів. Вони також скоро будуть отворені для публіки, але вхід до них буде з Ермітажу, бо вони прилучені до того музею. А тепер дякую за компанію, наші оглядини скінчені.

Ми стиснули нашому провідникові руку, подякували, зняли з ніг полотнянки і поспішили з палати на двор.

Простокор.

(Далше буде.)

КОНЦЕРТ В УКР. РОБ. ДОМІ В ВІННІПЕГУ.

Частр відбуваються концерти в Укр. Роб. Домі в Вінніпегу, бо майже що неділі. Всі вої гарні, всі вони дуже популярні серед українського загалу в Вінніпегу, про що свідчить завісиди переповнена салі Укр. Роб. Дому. Шкода тільки, що "Укр. Роб. Вісти", крім оголошення і програми, майже ніколи не подають рецензій на ці концерти, як це звичайно водиться в таких случаях.

Я вже зваз на себе обовязок сказати бодай кілька слів про концерт, що відбувся в Укр. Роб. Домі в неділю, 9. грудня.

Концерт цей відіржався від всіх попередніх концертів тим, що у ній не брали участі ні диточі мандолинові оркестри ні хор драматичного гуртка.

Цілий концерт складався з сольових виступів, декламацій і, чого ще не було на концертах Укр. Роб. Дому, з читання письменницького твору.

Не дивлячись, що програма складалася з поодиноких виступів, вона була досить займалою.

Першою точкою програми був спів т-ки Л. Попович, як виконала в супроводі яна, "Чі не питай мене" та "Когдаб я знал". Про спів т-ки Попович тут не приходиться говорити, бо певна річ, що серед українського загалу в Вінніпегу, а навіть серед українців цілої Канади нема кращої співачки.

Слідуючою — була боева декламація т. Ф. Гордієвца п. н. "Вперед, брати", поезія-клич бубнового комісара справедливости Рад. України т. Лебедина.

Третю з ряду було сольо на скрипці, "Гуморески", яке виконав молодий скрипач т. Гуцуляк. Гуцуляк є любимцем публіки в Укр. Роб. Домі і його виконалки ще два рази.

Відтак відбулася промова т. Навізницького, а після промови невеличка пауза.

Першою точкою II частини

програми був виступ т. Угринюка: дуєт в одній особі — сам грав (на скрипці) і сам співав. Т. Угринюк своїми влучними гумористичними куплетами гарно бавив публіку.

Але гвоздем концерту було читання твору т. Ірчана "Княжна". Це читання було тим цікавіше, що читав його сам автор, а з ним і всі присутні на салі. Перед всіма стався ясний образ тої трагедії, що діялася в князій замку на Волині в 1918 році, тобто в перші часи пролетарської революції на Україні. Я не буду тут повторяти, що там діялося, а бажаючих це знати відішлю до книжки т. Ірчана п. н. "Фільми Революції", де є той твір надрукований від тою-ж назвою. Я зазначу лише, що бажання було-б, щоби т. Ірчан частіше виступав з своїми творами в Укр. Роб. Домі, і вірю, що це бажання не тільки моє, але і всіх тих, що були минулої неділі присутні на салі.

Другим моїм бажанням є, з яким, вірю, згодяться присутні, щоби родичі менше брали з собою дітей на концерти, а коли вже беруть, то щоби держали їх при собі і не дозволяли гомонити. Ми всі любимо дітей, бо і самі були ними, однак бувають часи, коли над дітьми треба вжити трохи дисципліни.

Слідуючими точками програми були: "Ой Морозе Морозенку", сольо-спів, яке виконав в супроводі яна т. Кирстюк; "Книж пияниця", декламація, яку досить влучно віддекламував т. Угринюк, а на закінчення сольо-спів "Ой, вишеньки, черешеньки", яке виконав чоловік, т. Парій, супровано. Це вже також була новинка для присутніх і вони захоплені помути це раз, як то чоловік співає жіночим голо-

сом. А коли присутні захоплені ще третій раз, то він їм запісав баритоном.

Кажу-ж, цілий концерт був боевий, веселий, новий, бо навіть предсідатель концерту т. Шатувальський запісав в тім концерті і не міг часами поїсти зі сцени в двері.

Все було якесь близьке, товаришське, чулась єдність між виконавцями а слухачами. Послідоно точку концерту, "Інтернаціонал", на пропозицію т. Шатувальського, виконали хором всі присутні.

Ей богу, славі концерти відбуваються в Українському Робітничому Домі в Вінніпегу. Жаль тільки, що на декотрі з них, як і на цей, про котрий пишу, сяк і не може вмістити всіх бажаючих їх послухати.

Присутній.

СПІЛЬНИЙ ФРОНТ.

Нещастя з тою війною! Навчила вона людей стратегії і куди по війні не глянь, все і скрізь чуєш про спільний фронт.

І так, Петрушевич зі своїм шефом "політиків" Назаруком був переконаний від 1918 року до 14. марта 1923, що робить спільний фронт з антантою, хоч вона ними так зафронтувала, що їм аж в очі почорніло, але не Петрушевичів чи Назарука а галицький робітничо-селянський масі. В Америці робить Січський спільний фронт з Чиком, Чиж з українським фашистом у Львові Донцовом, Донцов з інтернаціональним фашизмом в Міншені. Інтернаціональний фашизм з монархами, монархи з папою, та іншими головами церков, а ті з своїми богами. А всі вони проти кого?...

Ці спільні фронти вже розсаджують небуго Європу. Там теж бувають "наші" фронтують. І так: Винниченко з Шаповалом, Шаповал з демократією, демократія з буржуазією, а буржуазія зі всіми, хто є проти інтернаціонального робітничого руху, та проти С.С.Р.Р.

Тих спільних фронтів в кожній країні найдеться так багато, що тяжко їм поміститися, як польським маркам тяжко зміститися в 1-ім американським центі.

Я не беруся всіх їх вичисляти, але "бігме" мушу згадати ще про один чисто християнський, на перший погляд нестрашний, але все таки цікавий "фронт".

В теперішню осіно-зимову пору іздить "святіша" місія гр.-кат. церкви по містах Канади, з задачею відвертати затрачених овечок від бога (страшного) розуму для поїв'я страшного) — большевизму, та завести "зіпсованих" синів на волю матері церкви.

Приїхала ця місія мабуть з Монреалу до Вест Торонто. Почали гудіти безупинно двоми, зиваючи вірних на місію, зживано різних штукоч, — а

ле дарма. Крім кількоханайчотх нещасних вірних ніхто більше не пішов по "шіуючу воду" до місіонарів Бельгійців володіючих знаменито українською мовою.

Зі сждомого робітництва може ніхто був би й не звертав в цей бік уваги, але стався і тут "спільний фронт".

Головачі української грек. кат. церкви, злучилися спільно з шляхотсько-польським клером і давай слати "свостри мішосердзя" від хати до хати поодиноким робітників, зиваючи їх під загрозою пекла, йти до церкви. Головну увагу звертали на школу, до якої посилають родичі своїх дітей. Свідомі матері-робітничі дали їм належну відправу.

Зараз в Канаді спільний українсько-католицько-польський фронт, а рівночасно в Варшаві зі соймової трибуни кричить цілий провідир польських клерикалів ks. Lutoslawski: "Zamknąć cerkwie, przemienić je na nasze kościoły, zamknąć hajdamackie szkoły, a wszystkie buntury chłopskie na kresach wschodnich poskromić szubienicami...". Цей їде ясною дорогою по своїй старій традиції: панования шляхти "od morza do morza", а єзуїтський клер на землях Коломба також свідомий своїй задачі, стає руку в руку з українським гр.-кат. по-

РОБІТНИК І КНИЖКА

Розмова робітника Юрка Косача з робітниками.

Нераз доводилося мені почувти такі слова:

— Та що я буду читати тоту газету або книжку, як я нерозумію її...

Але, як я запитав чи читав він "тоту газету або книжку", то він здвигнув плечима, цвиркнув кризь зуби слиною і відповідав:

— Та читати не читав, але знаю...

І тоді казав я: — Ні братку, раз ти не читав, так ти не знаєш. Ти просто скажи, що за дівиний читати, що тобі не хочеться взяти в руки книжку. Як би ти перечитав, то певно не говоривби так. От говориш про класи. Кажеш "я належу до робітничої класи". А відкиж взялася та клася? І що то таке клася? І відкидо людство почало ділитися на ті рівні, несправедливі класи працюючих і дармоїлів-панів? Чи знаєш ти, коли і як жило людство, що не знало ще класового поділу? Чи знаєш ти товарішу, про так званний племенно-родовий комунізм в давних часах? Чи знаєш про поступенне витворення класових форм в людському життю? Трисягаюся своєю головою, що всегдо цього не знаєш. А не знаєш тому, що не читав. Тимчасом хочеш, щоб згнула класова нерівність, хочеш, щоб люди були всі рівними. Це бу-

де, це станеться, але знаєш колу? Тоді, як робітництво і бідне фармерство буде класово свідоме. Той, хто не має поняття відки взялися класи і що таке класи, той, що не вміє пояснити причин і розвою класового поділу, той — не може називати себе класово свідомим робітником. А все це така легка штука. Товаришу! Не пожалій марних 10 центів і пішли їх на адресу "Укр. Роб. Вістей" у Вінніпегу, а відстань книжочку П. Костенка: Людське суспільство а передісторичним розвитку — (або про класовий поділ людства.) За один вечер довідаєшся про все, чого дотепер не знаєш. І все тільки за 10 центів.

Можна все зробиши, тільки треба хотіти. Можна бути свідомою людиною і вміти не тільки працювати руками, але й пояснити всі причини. Чи хіба-ж тільки пані мають знати все, а робітник має бути лиш працюючим, темним сотворинням? Ні! І ще раз ні!

Нім, товариші, треба сказати собі:

— Геть лінивство і байдужність! Хай живе класово свідоме українське робітництво! Праймою самі над собою! Берім примір з наших класових ворогів!

З пролетарським привітом, Ваш Юрко Косач.

літвом, щоби не допустити світла дійсної правди до "малопольського русинського люду", яке несуть робітничі організації.

Свідомість укр.-галицьких мас несе страх польському попову Лютославському та "свострам мішосердзя". Але-ж де є та народолобивість, той патріотизм українського поповства, яким вони все чваняться?

Цей спільний фронт є одним з багатьох доказів, що укр. поповство та взагалі міщанство лущиться зі всіми своїми реакційними ворогами, проти собою.

Колі свідоме робітництво свого часу хотіло спільно демонструвати проти Галера, то єзуїтська мораль українського поповства на це не дозволяла, але зі всіми чортами проти робітництва, то так.

Помимо цього спільного фронту "закаменілі" серця робітництва зісталися вірними собі. Свідоме робітництво знає, що на нього наложена також важна місія, не якимись незрозумілими несесими авторитетами, а таки самим собою та грудащими поколіннями, а звучить та місія ось так: "Боротьба зі всім, що стоїть на дорозі до повного соціального та національного визволення".

Ольч.

Торонто, 3. XII. 1923.

ЗА ОКЕАН.

(ПОДОРОЖНІ ВРАЖІННЯ.)

(Продовження.)

Всі емігранти, які переїжджають через пристань Бремен, без огляду на корабельні лінії, харчуються і сплять у великих "готелях" колись німецького корабельного товариства "Норд Дайчер Лайн". Після війни, як Німеччина залишилася без флоту і економічно підупала, не могло вже самостійно існувати й це товариство. Його будинки влязи в своє користування англійські і американські лінії.

Привели нас у величезну салі, повнісіньку людей, так жінок, як і дітей та чоловіків. Страшний крик, брязкіт посуду, дим, задуха. Як ми тільки увійшли, то хотілося утікати назад. Пригадалася військові казарми в час війни.

З тяжким трудом одержали й ми скромний, але смачний обід. Закурили і розглядаємося. З національностей, переважують в цій масі Словачки, і то молоді хлопці. В цих роках во-

ни дають найбільший процент еміграції до Злучених Держав. Темні, неорганізовані і культурно відсталі. Цими прикметами виробили вони собі ім'я "доброго робітника", послушного і невблагливого, тому словачські емігранти майже не зустрічають ніяких перепон з боку американської влади на виді за море. Словачки знав я з часів війни, бував і в їх гарній країні, але якось не замінити, що вони стоять ще так дуже низько відносно культурного життя. Українці, щоби не хвалитися, це вже *нарід*, а Словачки — абаламучена, темна маса. Жаль мені їх! Ось дивлясь на тих здорових хлопців, яких виконали карпатські ліси і широкі словачські пустирі. Заливаються "пальнюкою" і ревуть мадарські пісні. Буфет, де продають пиво і горілку, обложеної виключно Словачками.

1) Слєп.
2) Горілка.

Збоку верещить гармонійка і танцюють Чехи та Болгары. І хлопці і дівчата. Тільки одні жидівські емігранти держаться осторонь всіх. Вони в кутку, при одному столі розгосподарувалися, гебій дома.

Поспірали голови на руки і першарадіть. — Нагада — це першарадіч в них. Один говорить, всі слухають, а як скінчить, тоді всі нараз починають причитати, але хтось крикне традиційно "Ана-а-а!" і всі раптово втихають. Тоді знов починає говорити оден. Я не знаю, про що вони говорять, але догадується, що ринають важку справу, бо кожний по черзі висловлює свою думку. Іх звичайно не радо пускують за море, головне в Канаду, і можливо, що діти Барнада, айрані з ріжних держав центральної Європи та споріднені в далекому Бремені спільною кровю і долею, придумують нові способи вилзду.

Тільки вони одні з усіх народів (окрім нас трох Українців), творять тут організовану групу.

Мій галицький товариш Іван задивився кудсь в кут і похвиль каже:

— Товаришу! Бачите, он там сидить мабуть галицька жінка...

Я глянув і побачив під стіною сумне обличчя старої жінки, що виплила свої стомлені очі кудсь перед себе і сидить неповорнуто.

— Бачу, так що-ж? — Ви подивіться на її очі — каже Іван. — Вона нікого не бачить. Перед нею стоїть те-пер біла рідна хатина, садок і зелені поля... Думками вона в рідній Галичині.

Іван вгадав, бо він теж селянин, тільки бувалий. Але його бітра обсервація навела на мене цілі рої думок. Мимоволі глянув я по стінах, по душіній салі і тихо спитав:

— Сидьлізте соток тисяч переїхало сюди наших людей? А всі бідні, всі нужденні, погорблені злидами, покарбовані невипносимим життям. Кидали все, що мали і з потрясаними чорними руками пускалися в далекі світи шукати кращої долі. І в цій салі, в останньому етапі Європи, вони мріяли про рідні села, про кохані вузкі загни землі. Тут мучила їх зневіра і деліяла надія. Безгаламна біднота! Чи хоч нарвчися вона чогось ко-

країні? Чи даліше залишилася попірною масою? Бояся, що бідність її навчилася тільки одного: ходити в "пальнюкою" абранню і ковиріти, а душа все ще подрапана, заскорузла. Але побачу. Приїду і побачу...

Хоч як тяжко сидіти в цьому гаморі і задузі, але не хочеться нікуди йти. Оба з Іваном студіємо яну масу Словачків і тереузу інших народів. Густа гуща людей, споріднені всіх одною долею, а вестакі не однакова поведінка в кожному з них. Культурний студінь і вплив природи пізнали в кожного представника народу, що забрав в цю масу емігрантів. Наших людей мало, вони ідуть звичайно через Гданськ.

Пішмо листи до рідних і товаришів і йдемо в місто. Скрізь чисто і невипносимо сумні. По вулицях густь патрулі поліції. Ввора в Бремені були великі бунти голондних робітників, що закінчилися кров'ю. Сьогодні — якби нічого не було. Ось біжать німецькі діти. Босі, обірані, без шапки, в одних сорочках. Несуть відкине головки сирого, обмазаного в болоті капусту. І жадно,

якби засопі, їдять ту капусту по дорозі. Ніхто не звертає на це уваги — бо такі випадки стали в Німеччині буденнішою.

Заходимо на чай в бідненький ресторанчик. Сумні, погорблені постаті сидять за столами, якби грали ролі в театрі. Стільки й мови в них, що не хліб і "гроші". Заводимо бачлачку. І тут, як там в потяї, ніхто не вміє сказати, що буде далі. Дехто твердить, що основна зміна необхідна, але ясно свої думки не доказує. Більше жаліються на свою нужду. Показують нам цини. Вчора хліб коштував 50 міліонів, сьогодні 250 міліонів. І колись горді, самопевні постаті Німців непрямно хлияться, а в очках блещать слізи.

Проклятий отрим, де гується раба, Отримні насльства, країні ганьба, Де хутко гинуть, опадвають мійки, Де сморді і гинь, де ростуть черв'яки!

Так Німеччино! Тільки велика нужда і голод переродять тебе і створять країні дні. Сльози не допоможуть. Сльози — ознака безсилости і безрадоности. Але за слезами йде стра-

жний біліт — непогамована злість.

Вечером повертаємо в "готель". Ой і готель-же! У великих салях десятки ліжок, а червоною-брудними матрацами. А в матрацах повно мишів. Іван, хоч який великий, (два рази довший від мене), а мишей боїться, як вогню. Хоч не дивиниці. В ліжках цілі гніздя і не належить до приємности, як вам в пазуху залізе ціле стадо мишенят.

Майже цілу ніч не спимо. Пані Словачки вигукують мадарські пісні, інші воюють з мишами, а Іван що пів години притирає з вереском з кожної штаники по тузюнові. Хитрі миші! Без паспорту і візи, та ще й безплатно, хотілиби переїхати за море.

Страшний вереск не вмовкає цілу ніч в жіночих кімнатах. Ну, дивуватися жінкам неважчого. Бо як кажуть люди: "Жінка не боїться цілого полку драгунів, але на вид одної миші, мліє".